

ZM
VV

WIJ, ZWARTE VROUWEN

BE atrie

DE LESSEN VAN DE

ZWARTE
MIGRANTEN
VLUCHTELINGEN
VROUWENBEWEGING

Zwarte vrouwen en vrouwen van kleur hebben in Nederland in de jaren zeventig en tachtig te maken met zowel racisme als seksisme. Binnen de mainstream vrouwenbeweging hebben ze nauwelijks een stem. Zwarte vrouwen en vrouwen van kleur richten daarom nieuwe groepen op onder de paraplu Zwarte, Migranten- en Vluchtelingenvrouwenbeweging (ZMV-Vrouwenbeweging) om in de maatschappij hun plek op te eisen.

TIJDLIJN

1975

Oprichting Turkse Vrouwen Vereniging Hollanda Türkiye Kadınlar Birliği (HTKB).

Turkse vrouwen richten de Turkse Vrouwen Vereniging Hollanda Türkiye Kadınlar Birliği op. Ze bespreken hun gemeenschappelijke problemen en gaan op zoek naar oplossingen. De HTKB organiseert o.a. taalcursussen, nailessen en spreekuren.

Foto: Anne Vaillant (Collectie IAV-Atria).

Bijeenkomst van vereniging HTKB in buurthuis Oosterhoek op 8 maart 1982.

1979

Molukse vrouwen richten de landelijke vrouwenorganisatie Kelompok op. Enkele Molukse vrouwen verzamelen zich al vanaf 1952 in de christelijke Federatie Kaum Ibu Protestan Maluku di Belanda.

Fotograaf onbekend (Collectie IAV-Atria). Landelijke Zwarte Vrouwendag, 1986.

Oprichting activiteitengroep voor Molukse vrouwen Kelompok Aktivitas Umum Untuk Wanita Wanita Maluku.

1980

Ashanti is een marxistisch blad voor en door Surinaamse vrouwen. Er worden veel thema's besproken, van abortus tot onderwijsprojecten of lesbische relaties tussen zwarte vrouwen. De laatste uitgave verscheen in 1987.

Foto: Bertien van Manen (Collectie IAV-Atria). Presentatie eerste uitgave Ashanti, sept. 1980.

Presentatie eerste nummer Ashanti, het blad voor en door Surinaamse vrouwen.

1982

Oprichting Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland (MNVN).

Affiche: Ontwerper onbekend (Collectie IAV-Atria). Affiche van de Marokkaanse Vrouwenvereniging, 1982.

De MVVN focust zich op de rechtspositie en zichtbaarheid van Marokkaanse migrantenvrouwen. De MVVN wordt opgericht door Marokkaanse vrouwen die het oneens waren met het feit dat het Steunkomitee Marokkaanse Vrouwen (1977) door autochtone Nederlanders werd geleid.

1983

Statement van Julia da Lima op de Winteruniversiteit Vrouwenstudies in Nijmegen.

Uit publicatie: "Vrouwen van Nijmegen. Twintig Jaar in Beweging", De Feeks, 2000.

Voordracht Julia da Lima tijdens de Winteruniversiteit Vrouwenstudies, 17 dec. 1983.

Julia da Lima leest de 'Verklaring van de Zwarte Vrouwengroep' voor tijdens de Winteruniversiteit Vrouwenstudies in Nijmegen. 'Zwart' is een politiek begrip dat alle vrouwen van kleur aanduidt. Na deze verklaring gaan Zwarte vrouwen zich steeds meer verenigen.

1984

Oprichting Zwarte lesbische groep Sister Outsider.

Foto: Robertine Romeny (Collectie IAV-Atria)

De oprichters van Sister Outsider, v.l.n.r. José Maas, Tania Léon, Gloria Wekker, Tieneke Sumter, 1984.

Sister Outsider is een organisatie voor Zwarte vrouwen die van vrouwen houden. Sister Outsider is vernoemd naar een essaybundel van Audre Lorde. Haar rol als inspiratiebron voor de ZMV-Vrouwenbeweging was groot.

1994

Nadat de subsidie wordt stopgezet, besluit een groep vrouwen van Stichting Flamboyant hun activiteiten voort te zetten onder de naam ZAMI (1991).

Affiche van Stichting Flamboyant, 1986.

Ontwerper onbekend (Collectie IAV-Atria).

1986

Oprichting Stichting Flamboyant, een ontmoetings- en documentatiecentrum voor Zwarte vrouwen.

Foto: Mieke Schlaman (Collectie IAV-Atria). Plaatselijke netwerkcoördinatoren van Tiye International, 2005.

Tiye International is een overkoepelende organisatie van 21 Nederlandse ZMV-Vrouwenorganisaties. Tiye strijdt nog steeds op wereldwijd niveau om gelijke kansen voor ZMV-Vrouwen en gelijke rechten voor mannen en vrouwen te realiseren.

Oprichting Tiye International, de koepelorganisatie van landelijke organisaties van ZMV-Vrouwen.

1995

Foto: Mieke Schlaman (Collectie IAV-Atria). Deelnemers tijdens de VN-Wereldvrouwenconferentie in Beijing, 1995.

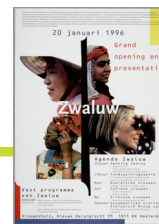
De vierde VN-Wereldvrouwenconferentie vindt plaats in Beijing.

De vierde VN-Wereldvrouwenconferentie in Beijing is een van de grootste bijeenkomsten ter bevordering van vrouwenrechten ooit gehouden.

Hierbij zijn ook afgevaardigden uit Nederland aanwezig die namens organisaties uit de ZMV-Vrouwenbeweging hun stem laten horen.

Oprichting Zwaluw,

1995 transculturele vereniging van vrouwelijke vluchtelingenorganisaties.

Ontwerp: Shohaila Najand (Collectie IAV-Atria).

Affiche voor de officiële opening van Zwaluw op 20 januari 1996.

Zwaluw zet zich in voor emancipatie en integratie van vluchtelingenvrouwen in Nederland en wil bestaande stereotypen doorbreken. Activiteiten bestaan onder andere uit literaire cafés, politieke, sociale en culturele debatten en interculturele dans- en kooklessen.

E-Quality is het eerste kennis- en expertisecentrum voor gender én etniciteit. Maatschappelijke kwesties worden niet alleen vanuit de witte norm maar ook vanuit een ZMV-perspectief belicht. E-Quality is in 2012 opgegaan in het huidige kennisinstituut Atria.

Foto: Amazone Nativel (Collectie IAV-Atria). Medewerkers E-Quality.

1998

Oprichting E-Quality, expertisecentrum voor gender en etniciteit.

De conferentie 'Dansen op de Denkvloer' is een belangrijk moment van uitwisseling en kennisvorming voor ZMV-Vrouwen uit verschillende domeinen. Lokale initiatieven, kunstenaars en wetenschappers komen samen. De bijeenkomst wordt georganiseerd door het Netwerk voor Inter-Etnische Vrouwenstudies (NIEUWS).

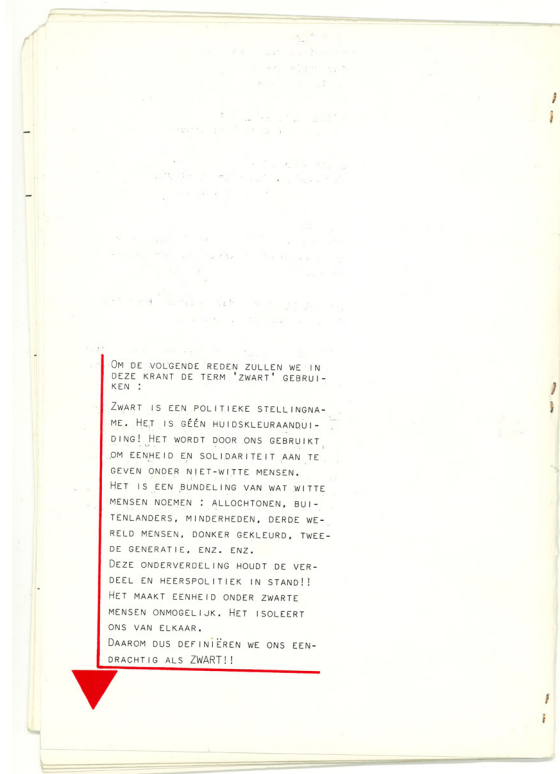
Collectie IAV-Atria. Voorkant programma 'Dansen op de Denkvloer', 26 en 27 april 1996.

1996

Conferentie 'Dansen op de denkvloer: bewegende visies op vrouwen in de interetnische samenleving'.

VRAAG 1

De ZMV-Vrouwenbeweging is er voor en door vrouwen uit voormalige Nederlandse koloniën, vrouwelijke arbeidsmigranten en vluchtelingenvrouwen. De ZMV-Vrouwen ontwikkelen belangrijke ideeën en begrippen en creëren ruimte voor nieuwe initiatieven.

Bekijk de kennisclip op atria.nl/zmvv en bron 1.1:

Angela Davis is een Amerikaanse activiste en filosofe. Ze wordt wereldberoemd door haar strijd voor rechten van Zwarte burgers in de jaren zestig in Amerika.

A Bij welke actiegroep was Angela Davis betrokken?

.....

.....

B Welke bekende Amerikaanse activisten uit de jaren zestig ken je nog meer?

.....

.....

.....

BRON 1.1

De eerste Zwarte Vrouwenkrant met Angela Davis op de cover, 1985.
Afbeelding: Archief Stichting Zwarte Vrouwen en Racisme (Collectie IAV-Atria).

“Zwart is een politieke stellingname. Het is géén huidskleuraanduiding! Het wordt door ons gebruikt om eenheid en solidariteit aan te geven onder niet witte mensen. Het is een bundeling van wat witte mensen noemen: allochtonen, buitenlanders, minderheden, derde wereld mensen, donker gekleurd, tweede generatie, enz. enz. Deze onderverdeling houdt de verdeel en heerspolitiek in stand!! Het maakt eenheid onder zwarte mensen onmogelijk. Het isoleert ons van elkaar. Daarom dus definiëren we ons eendrachtig als ZWART!!”

BRON 1.2

Tekst op de achterkant van de Zwarte Vrouwenkrant, 1985.

Zoek je antwoorden op als je het niet weet.

Lees bron 1.2:

- C** Wat dacht je voordat je deze tekst las dat er met de term ‘Zwart’ werd bedoeld? Licht je antwoord toe.

.....

.....

.....

- D** Waarom zou het gebruik van het woord ‘Zwart’ met een hoofdletter helpen in de strijd tegen racisme?

.....

.....

.....

VERDIEPING

Lees deze zin uit bron 1.2 nog een keer:

“Het is een bundeling van wat witte mensen noemen: allochtonen, buitenlanders, minderheden, derde wereld mensen, donker gekleurd, tweede generatie, enz. enz. Deze onderverdeling houdt de verdeel en heerspolitiek in stand!!”

- E** Verdeel en heerspolitiek heeft te maken met macht. Wat wordt in de tekst bedoeld met ‘verdeel en heerspolitiek’? Leg uit.

.....

.....

VRAAG 2

BRON 2

Foto: Rob Mieremet (Nationaal Archief / Anefo, CC0).
Dolle Mina viert haar eenjarig bestaan in Amsterdam voor het Wilhelmina
Druckermemorial, 30 januari 1971.

Vanaf de jaren zestig is er een opleving van de vrouwenbeweging in Nederland. Het is de tweede feministische golf. Die begint met de oprichting van de actiegroep Man Vrouw Maatschappij in 1968, gevolgd door Dolle Mina in 1969.

Dolle Mina organiseert vanaf begin 1970 een aantal ludieke acties. Zo binden ze openbare urinoirs dicht met roze linten uit protest tegen het ontbreken van openbare toiletten voor vrouwen.

A Kun jij nog meer ludieke acties noemen van Dolle Mina uit die tijd? Zoek het op als je het niet weet.

.....

.....

.....

.....

Wereldwijd voeren mensen in 1971 actie om aandacht te vragen voor de opsluiting van Angela Davis. Ze wordt door de FBI onterecht beschuldigd van moord.

Bekijk bron 2:

B Waaraan kun je op de foto's zien dat Dolle Mina Angela Davis steunt?

.....

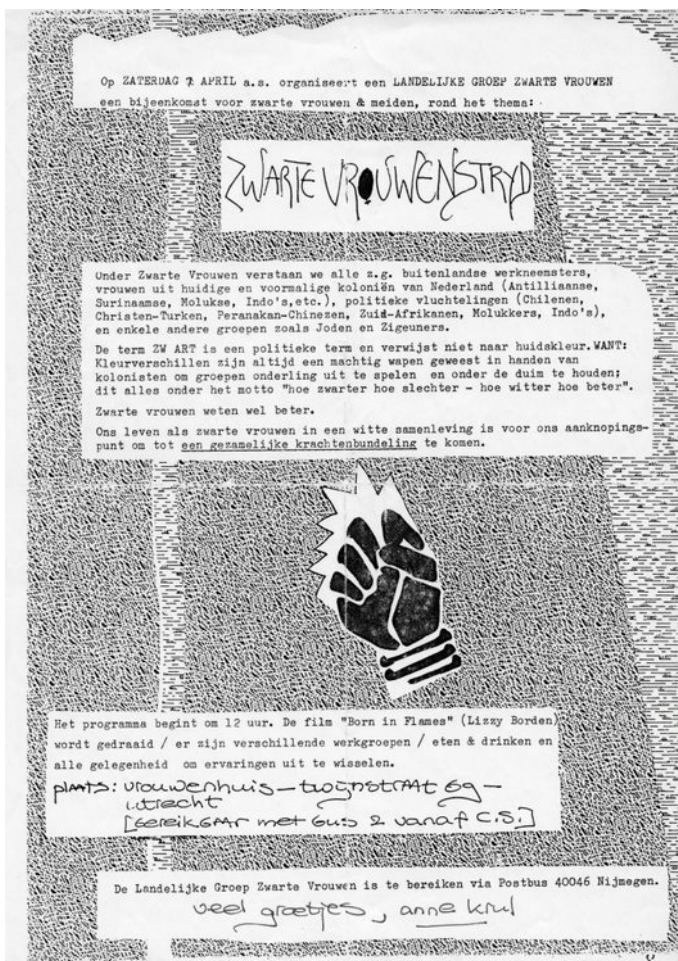
.....

C Wat wil Dolle Mina voor Angela Davis bereiken met het protest?

.....

.....

VRAAG 3

BRON 3

Uit: Archief Tineke E. Jansen (Collectie IAV-Atria).
Oproep van de Landelijke Groep Zwarte Vrouwen voor de bijeenkomst 'Zwarte Vrouwenstrijd', 1984.

Hoewel Dolle Mina opkomt voor alle vrouwen, ongeacht kleur of geaardheid, gaan de acties meestal over witte, middenklasse, heteroseksuele, vrouwen. Zwarte vrouwen en vrouwen van kleur bundelen hun krachten en laten zien dat witte vrouwen vanuit hun positie andere vrouwen, bewust of onbewust, onderdrukken.

Bekijk bron 3:

A Wat symboliseert de gebalde vuist op de poster?

.....

.....

B Welke vier groepen uit de (voormalige) Nederlandse koloniën worden genoemd in de tekst?

.....

.....

.....

.....

C Welke groepen vrouwen worden nog meer genoemd?

.....

.....

D Hoe werd vanuit de witte samenleving naar de verschillen tussen deze groepen gekeken? Leg uit en zoek in de tekst een citaat waaruit dit blijkt.

.....

.....

.....

.....

VERDIEPING

Nederland heeft sinds de 17e eeuw meerdere koloniën in bezit. Na de Tweede Wereldoorlog valt het koloniale rijk van Nederland uiteen. Tijdens de koloniale periode heerst Nederland over inheemse volken en hebben ze een actieve rol in de grootschalige Trans-Atlantische slavenhandel.

E Kun jij uitleggen welke rol het koloniale verleden speelt bij racisme in Nederland? Leg uit hoe onderdrukking van Zwarte mensen en mensen van kleur vroeger plaatsvond en op welke manier je dat nu nog terugziet in de maatschappij.

.....

.....

.....

.....

VRAAG 4

BRON 4

Uit: Turkse Vrouwenkrant HTKB, dec. 1981 (Fotograaf onbekend).
Een bijeenkomst tijdens het congres van buitenlandse vrouwen,
27 september 1981.

Op 27 september 1981 vindt in Amsterdam het 'Kongres van buitenlandse vrouwen' plaats. Het doel van de organisatie is om witte vrouwenorganisaties en 'buitenlandse' vrouwengroepen met elkaar in gesprek te laten gaan.

Het 'Kongres van buitenlandse vrouwen' is een initiatief van de Nederlandse Vrouwenbeweging. Ze werken samen met organisaties uit de ZMV-Vrouwenbeweging.

Bekijk bron 4:

A Hoeveel verschillende nationaliteiten waren er tenminste op het congres aanwezig?

.....

.....

B Door wie worden de ZMV-Vrouwen op het congres 'buitenlands' genoemd?

.....

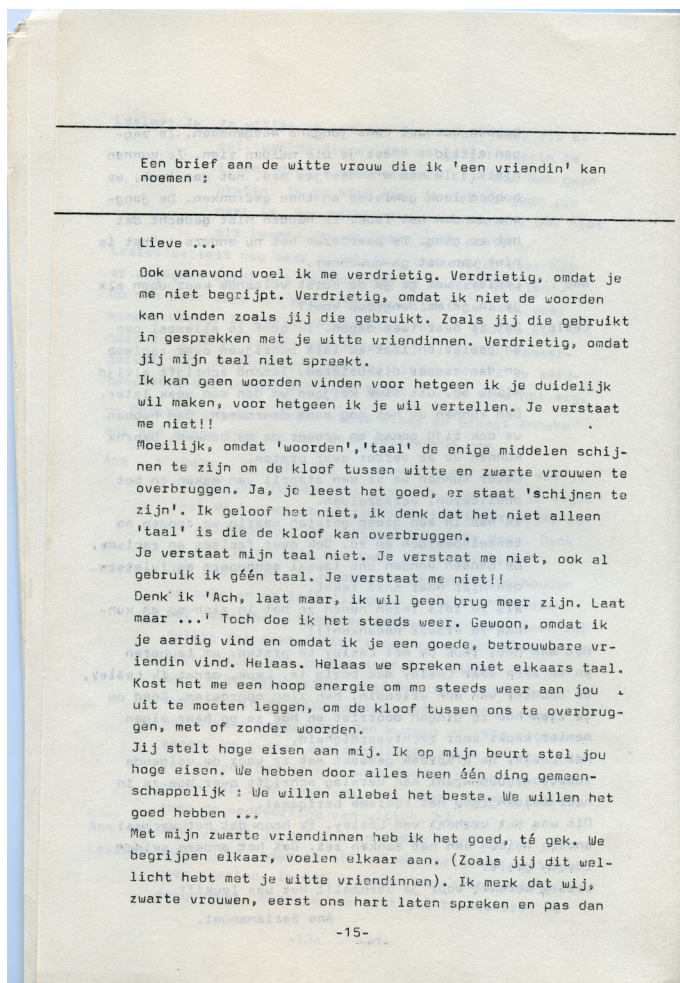
.....

C Waarom is de term 'buitenlandse vrouwen' hier eigenlijk vreemd?

.....

.....

VRAAG 5

BRON 5

Uit: Archief Stichting Zwarte Vrouwen en Racisme (Collectie IAV-Atria).
 "Een brief aan de witte vrouw die ik 'een vriendin' kan noemen", in: Zwarte Vrouwenkrant, 1985.

Het gesprek tussen Zwarte en witte vrouwen in de vrouwenbeweging verloopt vaak moeizaam. Zwarte vrouwen en vrouwen van kleur uiten in de jaren zeventig kritiek omdat hun stem niet wordt gehoord binnen de vrouwenbeweging. Het lijkt erop dat Zwarte en witte vrouwen 'elkaars taal niet spreken'.

Bekijk bron 5 en lees de tekst:

A Aan wie is deze brief gericht?

.....

.....

B Wie heeft de brief geschreven denk je? Leg je antwoord uit.

.....

.....

Lees het citaat:

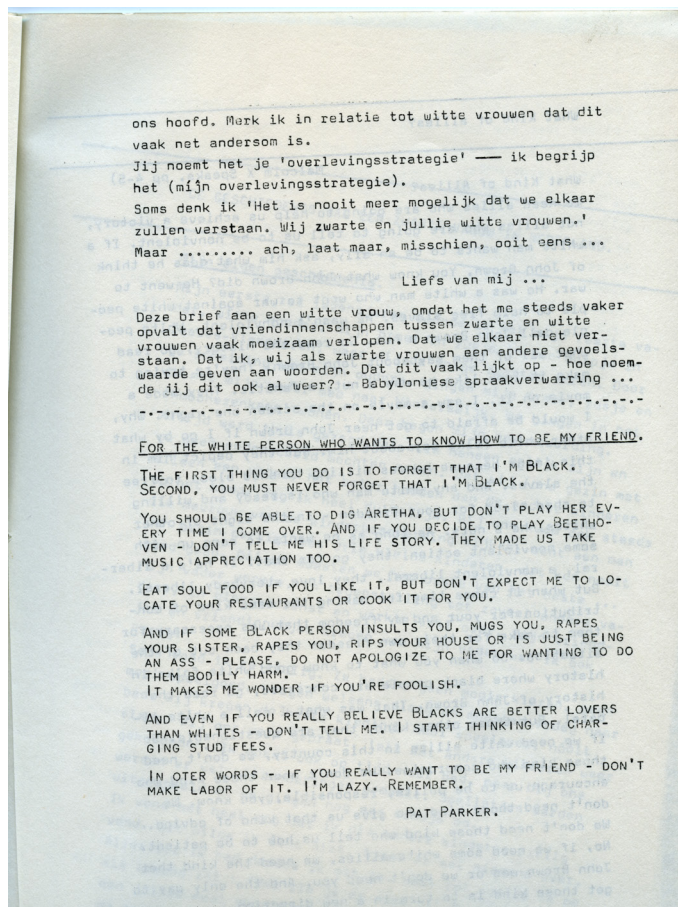
"Ook vanavond voel ik me verdrietig. Verdrietig, omdat je me niet begrijpt. Verdrietig, omdat ik niet de woorden kan vinden zoals jij die gebruikt. Zoals jij die gebruikt in gesprekken met je witte vriendinnen. Verdrietig, omdat jij mijn taal niet spreekt."

C Over welke taal heeft de schrijver het in deze brief? Leg uit.

.....

Lees het citaat:

“Denk ik ‘ach, laat maar, ik wil geen brug meer zijn. Laat maar...’ Toch doe ik het steeds weer, gewoon omdat ik je aardig vind en omdat ik je een goede, betrouwbare vriendin vind. Helaas we spreken niet elkaars taal. Kost het me een hoop energie om me steeds weer aan jou uit te moeten leggen, om de kloof tussen ons te overbruggen, met of zonder woorden.”

BRON 5

Uit: Archief Stichting Zwarte Vrouwen en Racisme (Collectie IAV-Atria). “Een brief aan de witte vrouw die ik ‘een vriendin’ kan noemen”, in: Zwarte Vrouwenkrant, 1985.

D Wat probeert de schrijver met deze brief duidelijk te maken? Leg uit.

.....

.....

.....

E Hoe zou jij de vriendschap tussen de afzender en de lezer van de brief omschrijven?

.....

.....

.....

VERDIEPING

Het valt de schrijver van de brief op dat Zwarte en witte vrouwen elkaar vaak niet verstaan.

Lees bron 5 nog een keer helemaal:

F Wat betekent de uitdrukking ‘Babylonische spraakverwarring’? Zoek het op als je het niet weet.

.....
.....

G Op welke manier is er volgens de schrijver van de brief een kloof tussen Zwarte en witte vrouwen? Leg uit aan de hand van een voorbeeld.

.....
.....
.....
.....
.....

VRAAG 6

BRON 6

Portretje van Sojourner Truth, die ze verkocht om haar emancipatiestrijd mee te financieren, 1864.

Bij de term ‘vrouwen’ wordt vaak automatisch aan witte vrouwen gedacht. De ZMV-Vrouwenbeweging draagt met haar activiteiten bij aan de zichtbaarheid van Zwarte vrouwen en vrouwen van kleur. Ze doen dat op het kruispunt van o.a. gender, etniciteit, seksuele voorkeur en klasse.

Intersectionaliteit gaat ervan uit dat iedereen te maken heeft met verschillen op grond van bijvoorbeeld huidskleur, leeftijd en klasse, en dat de samenhang van deze verschillen zorgt voor structurele voordelen of nadelen. Dit wordt in Nederland ook wel ‘Kruispuntdenken’ genoemd.

Bekijk het filmpje over Kruispuntdenken via de link:

<https://www.youtube.com/watch?v=gVeF2B7zCCw>

Bron: De Nieuwe Verbinders i.s.m. Dona Daria.

A Door wie werd de term ‘intersectionaliteit’ voor het eerst geïntroduceerd?

.....

.....

B Waarom is het belangrijk de wereld door een ‘interseccionale bril’ te bekijken? Noem twee redenen.

.....

.....

.....

.....

“Die man daar zegt dat vrouwen in een rijtuig geholpen moeten worden, en over greppels getild, en dat ze overal de beste plaatsen moeten krijgen. Niemand helpt mij ooit in een rijtuig, of over modderpoelen, of geeft mij ooit de beste plek. En ben ik dan geen vrouw?”

BRON 6

“Ben ik dan geen vrouw?” speech. Door: Sojourner Truth, 29 mei 1851. Vertaald door: Gloria Wekker en Nancy Jouwe. Museum of Equality and Difference (MOED, 2019).

Sojourner Truth wordt in 1797 in Noord-Amerika geboren en tot slaaf gemaakt door een Nederlandse slavenhandelaar. Vanaf haar vrijlating spreekt zij zich sterk uit tegen de slavernij. Haar ‘Ain’t I a woman?’ speech is wereldberoemd geworden.

Lees bron 6:

- C** Over welke vrouwen heeft Sojourner Truth het in deze tekst? Leg uit.

.....

.....

- D** Leg uit wat zij bedoelt met de uitspraak: ‘En ben ik dan geen vrouw?’.

.....

.....

- E** Kun je dit opvatten als intersectioneel feminisme? Licht je antwoord toe.

.....

.....

.....

VERDIEPING

De laatste jaren vinden er veel protesten plaats over uiteenlopende thema's. Zo zijn er acties geweest voor bijvoorbeeld het klimaat en van de #metoo-beweging.

- F** Neem een recent protest in je hoofd (of zoek het op en leg uit hoe jij denkt dat kruispuntdenken op dit protest van toepassing zou kunnen zijn. *Denk bijvoorbeeld ook aan verschillen in leeftijd of klasse.*

.....

.....

.....

.....

ONDERZOEKSVRAAG

Ieder mens bevindt zich op een 'kruispunt'. En kan te maken krijgen met verschillende vormen van discriminatie. Een Zwarte lesbische vrouw heeft bijvoorbeeld niet alleen te maken met racisme, maar ook met discriminatie vanwege seksuele voorkeur én vrouw-zijn. De laatste jaren is er weer steeds meer aandacht voor intersectioneel feminisme.

Je gaat de voorkant voor het themanummer van een feministisch tijdschrift ontwerpen. Bij het uitwerken van je thema en onderwerpen houd je rekening met intersectionaliteit, oftewel kruispuntdenken.

Stap 1: Ga naar de website van Lilith Mag: lilithmag.nl. Lees de missie van Lilith onder het kopje 'missie'.

Stap 2: Bekijk de artikelen op de website. Op welke manier zijn de artikelen intersectioneel? Licht je antwoord toe met een voorbeeld.

Stap 3: Kies een feministisch onderwerp voor jouw themanummer. Doe dit vanuit intersectioneel perspectief.

Stap 4: Bedenk manieren waarop jij dit onderwerp gaat uitlichten in jouw themanummer. Zou je bijvoorbeeld een interview houden, een artikel schrijven of een fotoserie maken? Bedenk ook hoe jij dit vanuit een intersectioneel perspectief gaat aanpakken.

Stap 5: Nu ga je de voorkant van je themanummer vormgeven! Laat duidelijk zien welke onderwerpen aan bod komen en hoe intersectioneel feminisme terugkomt in jouw themanummer.

Stap 6: Presenteer je themanummer aan de klas. Bespreek met elkaar op welke manier intersectioneel feminisme terugkomt in de verschillende thema's die jullie hebben gekozen. Zien jullie deze thema's terug in het huidige medialandschap?

Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis verzamelt, beheert en bewaart informatie over de positie van vrouwen en genderverhoudingen in de samenleving. Met haar kennisbronnen – bibliotheek, archief en onderzoek – levert Atria een bijdrage aan het debat over de positie van vrouwen in hun maatschappelijke én historische context.

Educatieplatform F-site biedt geschiedenisdocenten lesmateriaal over vrouwen uit de geschiedenis, toegespitst op de tien tijdvakken uit het geschiedenisonderwijs. Het dient ook als inspiratiemateriaal voor leerlingen die een spreekbeurt willen geven of een werkstuk willen maken over een historische vrouw. Natuurlijk is F-site er ook voor iedereen die meer wil weten over vrouwen uit de geschiedenis: van de prehistorie tot nu.

De ZMV-Vrouwenbeweging

Dit lesprogramma introduceert de geschiedenis van de opkomst van de Zwarte, Migranten- en Vluchtelingen-Vrouwenbeweging (ZMV-Vrouwenbeweging) in Nederland en slaat tegelijkertijd een brug naar het heden.

Lesprogramma met vier kennisclips en lespakketten

Atria en F-site presenteren vier kennisclips en bijbehorende lespakketten over de acties van de ZMV-Vrouwenbeweging. Elke clip heeft een eigen korte docentenhandleiding, werkblad en antwoordvel.

Het lesprogramma bestaat uit vier onderdelen:

- Wij, Zwarte vrouwen
- Kennis is macht
- Revolutionaire vriendschappen
- Let's organize

Collectie IAV-Atria

In de clips en het lesprogramma is uniek archiefmateriaal gebruikt van zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen dat afkomstig is uit de Collectie Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging (IAV) bij Atria. De Collectie IAV is één van de oudste collecties over vrouwen en gender wereldwijd.

Disclaimer

Wij hebben ons uiterste best gedaan om bronnen en rechthebbenden van het hier getoonde materiaal, te achterhalen. Indien materiaal is getoond waarvan u (mede) rechthebbende bent en u niet als bron of rechthebbende wordt genoemd, of waarvoor u geen toestemming heeft verleend, verzoeken wij u contact met ons op te nemen.

Colofon

© maart 2022

Dit lesprogramma is aangeboden en ontwikkeld door Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, en Van Gisteren, oprichter en bestuurder van Stichting F-Site, educatieplatform over vrouwen uit de geschiedenis.

Het lesprogramma is mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds, het VSB Fonds en het Aletta Jacobs Fonds.

Grafisch ontwerp en opmaak

Burobraak, visual identity & social design
Arjan Braaksma en Janey de Jong

Fotografie

Tirza Lempers, Studio HER

Cover

Lakiescha Tol, Sohna Sumbunu
en Veronika Vygon van Zetje In

Klankbord en advies

Nancy Jouwe en Rachel Rumai Díaz

